

עלי שמואל

חופה וקידושין

שו"ע אבן העזר סימן א'

סעיף א'

במעלת וחיוב הנישואין

מהטובות שיש לאדם הנשוי אשה מבואר בגמ' ביבמות דף סב: אמר רבי תנחום א"ר חנילאי: כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה. במערבא אמרי: בלא תורה, בלא חומה. רבא בר עולא אמר: בלא שלום. ושם בדף סג. א"ר אלעזר: כל אדם שאין לו אשה, אינו אדם. ובעמוד ב' שם כתוב, מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'. שממה נפשך אם מדבר על האשה, עצמה ויפק רצון מה'. ואם מדבר על התורה, הרי חשיבות גדולה היא לאשה שהתורה נמשלה בה. עוד כתוב בירושלמי בכורים פ"ג ג': בשעה שנושא אשה, עוונותיו נמחלין לו. ועי' עוד בנדריים דף מא. על הפסוק "בחוטר כל", רב חסדא אמר: בלא אשה.

ועי' עוד בטור אבן העזר ריש סימן א' שכתב השרוי בלא אשה, שרוי בלא דירה.

אך יש לעיין, וכי אין אדם רווק שיש לו דירה, ואולי הכוונה עפ"י הגמ' בערכין דף יט. שסבתא בביתא סימא בביתא. דהיינו שאשה בבית אפילו שהיא זקנה, הבית מבוסס - שדואגת לצרכי הבית.

ובגמ' ביבמות דף סג: אמרו: שכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים, ממעט הדמות ומסלק שכניה מישראל. ושם בדף סד. מבואר שגם חייב מיתה.

עוד אמרו ביבמות דף סא: במשנה, לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא א"כ יש לו בנים, וכו' וב"ה אומרים זכר ונקבה.

דברים נוספים במעלת הנישואין כתב הטור סימן א': לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו. יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שהוא חפץ בטוב בריותיו, שידע שאין טוב לאדם להיות לבדו, ועל כן עשה לו עזר כנגדו. ועוד, כי כוונת הבריאה באדם כדי

לפרות ולרבות וזה אי אפשר בלא העזר, ועל כן ציווהו לדבק בעזר שעשה לו, לכך חייב כל אדם לישא אשה, כדי לפרות ולרבות.

בב"ח ביאר כוונת הטור: שאע"פ שיש טובה מהנישואין עם האשה, לא יאמר אדם אני יודע בעצמי שיותר טוב לי בלא אשה. לכן אומרים לו שיש חובה לישא אשה, שרוצה הקב"ה שתהיה הפריה ורביה על ידי העזר שעשה לו דווקא בנישואין.

וכן פסק בשו"ע אבן העזר סימן א' סעיף א' חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים, וממעט את הדמות, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל.

והביא על זה הרמ"א וכל מי שאין לו אשה, שרוי בלא ברכה, בלא תורה כו', ולא נקרא אדם. וכיון שנשא אשה עוונותיו מפקקים, שנאמר: מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'.

לישא בת תלמיד חכם ולהשיא בתו לתלמיד חכם כתב המשנ"ב סימן קנו ס"ק ד' את דברי הרמב"ם פרק ו' מדעות ה"ב: מצוות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם, כעניין שנאמר: וכו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפרוש מצווה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם. לפיכך, צריך אדם להשתדל לישא בת תלמיד חכם. וישא בתו לתלמיד חכם וכו' וכן ציוו חכמים וכו' ע"כ.

ובשמירת הלשון שער התורה פרק ה' כתב: ובכלל החזקת תלמידי חכמים, הוא

גם כן להשיא לו בתו וכו' וכמו שכתוב בפסחים: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, וישא בתו לתלמיד חכם, שאם מת או גולה יהיו בניו תלמידי חכמים. ובזמננו, בעוונותינו הרבים, באיזה מקומות ירדה קרן התורה לעפר, ולומדי התורה הולכין ומתדלדלין ואין מאסף אותם הביתה לזיווג עמם, ויותר נקל לפעמים להמצא שידוך הגון לאיש ההמוני, מלהמצא ללומדי תורה. וכמה גדלה המכשלה הזאת שעל ידי זה תפוג תורה חס ושלום כשרואין שאין מי מחזיק בידם, גם עלבון גדול לתורה כשלומדיה שכולים וגלמודים אין מאספם הביתה, ואוי לאותה בושה, ואוי לאותה כלימה, מה נשיב להקב"ה לעתיד כשנבא לדין על עלבון התורה, וכדאיתא בזוהר חדש שזה שאמר הכתוב "הנה היום בא בוער כתנור" זהו היום שעתידי משה רבינו עליו השלום לתבוע עלבון התורה וכו'. וכל זה מתרמית היצר שמסית לאדם לומר שלא תבא בתו להצלחה ולמעלה עליונה אם תתחתן עם בן תורה, מה שאין כן אם תתחתן עם פלוני ופלוני. ובאמת, לא כן הדבר, כי הקב"ה שהוא אלוקי עולם ומכין מזון לכל ברואיו האם ימנע מזון מהאדם חס ושלום בעבור שהוא לומר תורה ומקיים מצוותיו?! אוי ואבוי למי שחושב כזאת על בורא עולם יתברך וכו'. ובאמת מה מאד ראוי ונכון לכל אחד שישתדל בכל כוחו להתדבק עם הבן תורה, ואף אם צריך להוזיל על זה סך רב מנכסיו וכו'. ובזמננו, החיוב עוד יותר ויותר, כי כאשר יזדווג עם תלמיד חכם יצמחו אחר כך ממנו גם כן דורות של יראי ה' ומקיימי מצוותיו, לא כן אם יעשה בהפכו. מי יודע מה

יולד יום מיוצאי יריכו, וכאשר אנו רואים בחוש בעונותינו הרבים בעתים האלו שכל מי שהוא יותר עשיר, יותר קשה לו להינצל

מערמת היצר ותחבולותיו. על כן, יראה לקרב עצמו לתורה וללומדיה, והתורה אגונא ומצלח עכ"ד.

סעיף ב'

מכירת ספר תורה לישא אשה

כתב השו"ע סימן א' סעיף ב' אין מוכרין ספר תורה, אלא כדי ללמוד תורה ולישא אשה.

בפרטי מכירת ספר תורה יעוין בשו"ע או"ח סימן קנג סעיף י' ששיטת הרא"ש שספר תורה שאסור למוכרו. מדובר בספר תורה של רבים, או שנתן לרבים להשתמש בו. אבל ספר תורה של יחיד, מותר לו למכור אותו ולעשות בדמיו כל מה שירצה. מיהו, גם בזה כתב העולת תמיד שאף שמותר מ"מ אינו רואה סימן ברכה מהמענות הללו. ושיטת הרמב"ם שגם יחיד אסור לו למכור את הספר תורה שלו אלא ללמוד תורה, ובכלל זה הספקת התלמידים ללמוד תורה, או לישא אשה.

אם מוכרים ספר תורה למצוות שבת

בחלקת מחוקק סימן א' ס"ק א' ביאר, שכל מה שמותר למכור ספר תורה, זה דווקא בשביל מצוות פריה ורבייה, אבל למצוות שבת (הנלמד מהפסוק בישעיה פרק מה פסוק יח לא תוהו בראה לשבת יצרה) אסור למכור ספר תורה.

לפי"ז חידש דין שלא הותר אלא בשביל איש שמצווה על פרו ורבו, אבל לא מוכרים ס"ת בשביל להשיא אשה כיון שאין לה מצוות פרו ורבו, כדכתב השו"ע סימן א' סעיף יג

ולמד זאת מהגמ' ביבמות דף סה: במשנה, שהאיש מצווה על פריה ורבייה אבל לא האשה. שאמר רבי יוחנן בן ברוקה, על שניהם הוא אומר "ויברך אותם אלוקים ויאמר להם פרו ורבו". ובגמ' שם מנא הני מילי, אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון, אמר קרא ומלאו את הארץ וכבשוה, איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש. ונפסקה הלכה כת"ק.

אמנם הבית שמואל סימן א' ס"ק ב' חלק עליו וס"ל שאם מוכרים ס"ת לצורך מצוות ולערב אל תנח ידך הנלמד מיבמות דף סב: שאמר רבי יהושע נשא אדם אשה בילדותו, ישא אשה בזקנותו. היו לו בנים בילדותו, יהיו לו בנים בזקנותו. שנאמר, בכורך זרע את זרעך, ולערב אל תנח ידך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה. ואם שניהם כאחד טובים. הוא הדין שמוכרים ס"ת למצוות שבת, ואשה יש בה מצוות שבת.

והיינו שסובר הבית שמואל שבכלל דברי השו"ע בסעיף ח' במצוות לערב אל תנח, הוא הדין למצוות שבת, ועוד סובר שהלכה כמו היש אומרים בסעיף ח'.

ושיטת האור זרוע בהלכות בית כנסת סימן שפו שמותר למכור ספר תורה כדי לישא אשה, אפילו אם כבר קיים מצוות פרו ורבו.

שיטת המשנ"ב סימן קנג ס"ק כד שבשביל שבת באשה, יכולים למכור ס"ת.

ולפי הבית שמואל הנ"ל הם ב' הדעות בשו"ע סימן א' סעיף ח' אך זו דווקא שיטת היש אומרים שם שסובר שאפילו אם יש לו בנים, ימכור ספר תורה כדי שישא אשה בת בנים. והיינו שאפילו שקיים פריה ורביה יכול למכור כדי לקיים שבת. אבל לפי הדעה הראשונה שם שאם קיים כבר פריה ורביה לא ימכור ס"ת בשביל לישא אשה בת בנים, אלא ישא אשה שאינה בת בנים כדי לא למכור ס"ת. שמע מינה שלא מוכרים ס"ת בשביל שבת.

בעניין אם יש חוב לאשה במצוות לא תוהו בראה לשבת יצרה

אף שאמנם אין לאשה מצוות פרו ורבו כמו שכתב השו"ע לקמן סעיף יג יש לעי' אם אשה חייבת במצוות שבת.

בבית שמואל ס"ק ב' הביא את התוס' בגיטין דף מא: ד"ה לא. שכתב בתירוץ השני. שאשה גם שייכת במצוות לא תוהו בראה לשבת יצרה. וכן שיטת תוס' בכבא בתרא דף יג: ד"ה שנאמר, וכן שיטת תשובת רד"ך. וכן פסק המגן אברהם בסימן קנג ס"ק ט'.

וכן לכאורה משמע מהמשנ"ב בהלכות בית כנסת סימן קנג ס"ק כד שגם אשה שייכת במצוות שבת. שכתב: ואפילו יתומות. (למכור ספר תורה עבור נישואי יתומות ולא רק ליתומים)

שאע"ג שאין האשה מצווה על פרו ורבו, מכל מקום מצוות לשבת יצרה שייך גם באשה.

לפי"ז מוכרים ס"ת גם לצורך להשיא אשה.

אך כתב הבית שמואל שלפי הרמ"א שכתב בסעיף יג בשם השלטי גיבורים שאשה לא תשב בלא בעל משום חשד, משמע דאינה מצווה על שבת.

והביא המגן אברהם סימן קנג ס"ק ט' שכן שיטת השלטי גיבורים ביבמות דף יט: בדפי הרי"ף, שאשה לא תשב בלא בעל משום החשד. ואם סובר ששייכת גם בשבת, היה לו לומר שלא תשב בלא בעל מפני שמצווה על שבת. וכן משמע בתוס' בחגיגה דף ב: ד"ה לא, שאשה לא מצווה על שבת. וכן נראית שיטת הרמב"ם פכ"א מאיסורי ביאה הכ"ו שכתב שאשה רשאית להתחתן עם סריס. (סריס שמותר לו לבא בקהל אם נעשה בידי שמים או עם גיורת). משמע שאינה חייבת בשבת.

אלא שעצם דברי המשנ"ב הנ"ל יש לעיין, שקשה שמהגמ' הנ"ל ביבמות משמע שרק טענת חוטרא לידה שייכת אבל לא טענת פרו ורבו או שבת.

ויש שפירשו עפ"י ערוך השולחן באבן העזר סימן א' סעיף ד' שכתב שאמנם אין עליה חיוב, אבל אם תעשה כן יש בזה מצווה. ודייקו כך גם את לשון המשנ"ב הנ"ל שכתב לשבת יצרה שייך גם באשה. היינו ששייך, אבל אין חובה.

סעיף ג'

שמצווה לישא בן י"ח מי שלא יפריע לו ללימוד
ועד כמה יכול להתאחר
כתב השו"ע סימן א' סעיף ג' מצווה על כל
אדם שישא אישה בן י"ח.

בגמ' בקידושין דף כט: אמרו, משתבח ליה
רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם
גדול הוא, א"ל כשיבא לידך הביאהו לידי, כי
אתא חזייה דלא פריס סודרא, א"ל מאי טעמא
לא פריסת סודרא, א"ל דלא נסיבנא. אהדרינהו
לאפיה מיניה, אמר ליה, חזי דלא חזית להו
לאפי עד דנסבת. רב הונא לטעמיה דאמר בן
עשרים שנה ולא נשא אישה כל ימיו בעבירה.
בעבירה סלקא דעתך, אלא אימא כל ימיו
בהרהור עבירה. אמר רבא, וכן תנא דבי ר'
ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה
לאדם מתי ישא אישה, כיון שהגיע כ' ולא נשא,
אומר תיפח עצמותיו. אמר רב חסדא האי
דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר. ואי הוה
נסיבנא מארביסר, הוה אמינא לשטן: גירא
בעיניך. א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדידך על
צוארי דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתין,
ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה.
כתנאי, חנוך לנער על פי דרכו. ר' יהודה ורבי
נחמיה חד אמר, משיתסר ועד עשרים ותרתין.
וחד אמר, מתמני סרי ועד עשרים וארבעה.
ע"כ.

ומהטור סימן א' ומהבית יוסף משמע שהוא
עפ"י המשנה באבות פרק ה' משנה
כא שאמרה בן י"ח לחופה.

בטעם הדין כתב החלקת מחוקק, משום
שמגיל ט"ו יכול ללמוד גמרא, וצריך
שילמד כמה שנים גמרא ואח"כ ישא אישה
עפ"י מה שכתוב בשו"ע יור"ד סימן רמו
שקודם ילמד תורה, ואח"כ ישא אישה.

בב"ח תו"מ סימן ז' כתב על הא דאין לדון
לפני י"ח שנים, משום שרק בגיל י"ח
שכלו של האדם משתלם ועומד בדעתו,
והוסיף, שזה הטעם להתחתן בגיל י"ח שנים.

שלא ינשא פחות מ"ג שנה

כתב השו"ע סימן א' סעיף ג' והמקדים לישא
בן י"ג, מצווה מן המובחר. אבל קודם
י"ג לא ישא דהוי כזנות.

כמו שאמרו בגמ' בקידושין דף כט: ואי הוה
נסיבנא מארביסר, הוה אמינא לשטן,
גירא בעיניך.

וא"כ יהיה הפירוש שנת י"ג היינו י"ג שנים
שלמות. כמו שכתב הבית יוסף.

במש"כ השו"ע מצווה מן המובחר לישא בן
י"ג, יש לעי' שהרי המקור לישא בגיל
י"ח הוא מהמשנה באבות אשר כולה דברי
חסידות, כמו שאמרו בבבא קמא דף ל. מאן
דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דאבות. וא"כ
יוצא שלישיא בי"ח הוא מילי דחסידות ואינו
מעיקר הדין. וא"כ מש"כ כאן שמצווה מן
המובחר בגיל י"ג סותר למצווה מן המובחר
שישא בגיל י"ח.

ואפשר שיש דרגות דרגות במצוה מן המובחר.

שלא ידחה הנישואין אחרי גיל עשרים

כתב השו"ע סימן א' סעיף ג' ובשום עניין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, בית דין כופין אותו לישא כדי לקיים מצוות פריה ורביה.

בקידושין דף כט: אמר רבא, וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' ולא נשא, אומר תיפח עצמותיו.

יש לעי' במש"כ השו"ע שאם עוסק בתורה מותר להתאחר והרי הגמ' בקידושין דף כט: שהבאנו בתחילת סעיף זה מדובר ברב המנונא, ואם קראו לרב המנונא 'רב' בהכרח שהיה תלמיד חכם שהגיע לדרגת רב, והיינו שהיה לומד תורה ואפילו הכי כעס עליו רב הונא, משמע שאפילו מי שלומד תורה לא יאחר יותר מעשרים שנה.

ואולי יש מחלוקת, והלכה כרב המנונא שמותר להמתין אם לומד תורה, ולא כרב הונא. וגם רב חסדא סובר כרב המנונא, כי הרי שיבח את רב המנונא שהוא אדם גדול ולא ראה בו חסרון במה שלא נשא אשה בגיל עשרים.

הלומד תורה יכול לאחר הנישואין ועד כמה יכול לאחר

כתב השו"ע סימן א' סעיף ג' ומיהו אם עוסק בתורה וטרח בה, ומתיירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן

התורה, מותר להתאחר.

בחלקת מחוקק ס"ק ה' הביא את הרמב"ם פט"ו מאישות ה"ב שההיתר לאחר הוא כל שאין יצרו מתגבר עליו.

ובשם הרא"ש בקידושין פ"א סימן מב כתב קיצבה לאותו לימוד לא ידענא, שלא יתכן שיתבטל מפרו ורכו כל ימיו שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה. ולמד הח"מ שעכ"פ מדברי הרמב"ם נשמע שאין קצבה לדבר אם יהיה לו טרחה במזונות, ובנתיים אין יצרו מתגבר עליו.

בעיקר מה שהותר להתאחר מפריה ורביה מחמת שלומד תורה, יש לעי' הרי כל המצוות יש לו לעשותם ממתי שיכול לעשותם, וכ"ש מצוות שבגופו, ובאיזה עוד מצווה מצאנו שאם לומד תורה כבר פטור ממנה עתה, וכי מי שלומד תורה פטור מלולב, סוכה, תפילין, מזוזה או שאר מצוות שכדי לעשותם צריך לבטל מלימודו, ומדוע במצוות פריה ורביה יכול לאחר את המצווה. ועוד מה שונה מצווה נישואין שרק מגיל י"ח שנים, והרי כל מצוות שמוטלות על האדם יש לו לעשותם מיד שהגיע לגיל מצוות.

ואפשר כיון שמצווה זו היא מסביב חייו של האדם, צריך שיעשה אותה בטוב כדי שיעשה המצווה כתיקונה.

שלא כופים היום להינשא

כתב הרמ"א סימן א' סעיף ג' ובזמן הזה נהגו שלא לכופ על זה, וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אשה שאינה בת בנים, כגון עקרה וזקנה או קטנה, משום

שחושק בה או משום ממון שלה, אע"פ שמדינא היה למחות בו, לא נהגו מכמה דורות לדקדק בעניין הזיווגים. ואפילו בנשא אשה ושהה עמה עשרה שנים לא נהגו לכוף לגרשה, אע"פ שלא קיים פריה ורביה, וכן בשאר עניני זיווגים ובלבד שלא תהא אסורה עליו.

מש"כ הרמ"א שלא נהגו לכוף גם בשאר עניני זיווגים, עי' בדרכי משה שפירט מהם, כגון בת ת"ח לעם הארץ וכדו'. ובעניין שהה עמה י' שנים שלא כופים לגרשה, עי' בעזר מקודש שביאר הטעם משום שיש בזה כמה ספקות, שמי אמר שהבעיה באשה אולי הבעיה באיש וכו' עי' שם.

סעיף ד'

מי שחשקה נפשו בתורה אין לו עוון אם לא נשא אשה
כתב השו"ע סימן א' סעיף ד' ומי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי תמיד, ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה, אין בידו עוון, והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.
ומ"מ יעוין בכתובות דף סג. שאמרו שבתו של רבי עקיבא הייתה מקודשת לבן עזאי ואמרו על זה אינשי רחילא בתר רחילא אזלא כעובדי אמה כך עובדי ברתא. (פירוש, אומרים האנשים כבשה הולכת אחרי כבשה כמעשי האמא כך מעשה הבת).
ועי' שם בתוס' ד"ה ברתיה דר' עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי. וא"ת והא בפ' קמא

דסוטה דף ד': פריך והא איכא בן עזאי דלא נסיב, ולההוא לישנא דמשני נסיב ופירש, אתי שפיר. ויש לומר דאע"ג דקאמר הכא דעבדא הכי לבן עזאי מ"מ לא נשאה אלא באירוסין. והעולה ממה שאמרו שיכול לדחות את הנישואין כדי שיהיה יכול ללמוד, וכן ממה שמצאנו שהותר לבן עזאי לבטל פרו ורבו אע"פ שהיא מצוות עשה.
מוכח שמצוות פרו ורבו יש ציווי לעשות אותה רק אם יוכל לעשות אותה בצורה טובה, אבל אם לא יכול מחמת כל מיני מפריעים, הותר לו לדחות.
ואולי זה טעם ההיתר למתעכבים מפני שלא מוצאים את הזיווג שיחיה איתם בטוב.

סעיף ה'

באיזה ילדים מקיים פו"ר
כתב השו"ע סימן א' סעיף ה' כיון שיש לאדם זכר ונקבה, קים מצוות פריה ורביה. והוא שלא יהיה הבן סרים או

הנקבה איילונית. (פירוש איל הוא זכר הצאן. כלומר שיש לאשה טבע הזכר וסימנים הם שאין לה שדים כנשים וקולה עבה ואותו מקום אינו בולט בגופה כיתר הנשים).

או צער גדול, אבל לא בשביל קושי הגידול וחוסר פרנסה וכדו' וממילא לא שייך להתיר מצד האיש דלא שייך בו חולי וצער מצד העיבור והלידה, אלא קושי מעניינים אחרים.

באגרות משה אבן העזר ח"ד סימן עא כתב דכל ההיתר שיש ליתן לפעמים מניעת הריון הוא במקום סכנה לאשה, ואיכא דברים ששייך להתיר אף שיש לה חולי שאין בה סכנה,

סעיף ו'

שדווקא שילדיו סריס ואיילונית לא קיים פו"ר, אבל אם ילדיו נישאו לסריס ואיילונית קיים פו"ר.

מש"כ השו"ע שהיו בני הבנים זכר ונקבה שמשמע שאם היו בני הבנים שניהם נקבות או שניהם זכרים לא מקיים פריה ורביה, זו שיטת הרמב"ם בפרק טו מהלכות אישות הלכה ה'. אמנם בח"מ הביא מהתוס' ביבמות דף סב: ד"ה וכ"ש, שאם היו בני הבנים שניהם זכרים, קיים פרו ורבו. והוסיף מהשלטי גיבורים שאפילו בני הבנים שניהם נקבות, קיים פרו ורבו. וכן דייק הבית יוסף מלשון הטור.

והסתפק שם הח"מ לשיטת הרמב"ם אם מת הבן והניח בת או מתה הבת והניחה בן, אם קיים פו"ר.

אם קיים פו"ר בבן ממזר או חש"ו

ברמ"א סימן א' סעיף ו' כתב היה הבן ממזר, או חרש, שוטה וקטן, (יש שכתבו שמש"כ קטן הוא טעות סופר) **קיים המצווה**.

אמנם יעוין בב"ש ס"ק יא שכתב בשם ספר חסידים שמי שהוליד בן ממזר לא קיים פריה ורביה, כיון שמבואר בגמ' יבמות

בכמה ילדים מקיים פר"ו ואם בנו מתו או נישאו לבני זוג שלא יכולים ללדת

כתב השו"ע סימן א' סעיף ו' נולדו לו זכר ונקבה, ומתו והניחו בנים, הרי זה קיים מצוות פריה ורביה.

במה דברים אמורים, כשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה, אע"פ שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו, הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצוות פריה ורביה. אבל אם היו לו בן ובת, ומתו, והניח אחד מהם זכר ונקבה, עדיין לא קיים מצווה זו.

בח"מ ובב"ש כתבו שאם היו לו בנים שיכולים ללדת אלא שהבן נשא איילונית או הבת נישאת לסריס, קיים מצוות פריה ורביה. ואולי הטעם שסוכ"ס נולדו לו בנים שהם יכולים ללדת בנים. והראיה של הח"מ להלכה זו, שאם נאמר שכל שבניו בני בנים אלא שנישאו לבני זוג שאינם בני בנים לא קיים פו"ר, א"כ היה צריך לומר את החידוש היותר גדול שלא מבעיא שנולדו סריס ואיילונית שאינם מקיים פו"ר, אלא אפילו נולדו לו בני הולדה אלא שהבן נישא לאיילונית, והבת נישאה לסריס לא קיים פרו ורבו. ומדלא כתב כך משמע

דף עח: בזה"ל: שאלו את רבי אליעזר ממזרת לאחר עשרה דרי (דורות) מהו, אמר להם מי יתן לי דור שלישי ואטהרנו, אלמא קסבר ממזרא לא חי. וכן אמר רב הונא ממזרא לא חי. והא אגן תנן ממזרין אסורין ואיסורן איסור עולם, אמר רבי זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה דידיע, חי. דלא ידיע, לא חי. דידיע ולא ידיע, עד תלתא דרי חי, טפי לא חי. ההוא דהוי

בשכבותיה (בשכנותו) דר' אמי אכריז עליה דממזרא הוה, בכי ואזיל, אמר ליה חיים נתתי לך.

וא"כ חזינן שממזר לא חי הרבה שנים. מיישב הב"ש שאפשר שהספר חסידים מדבר דוקא באותו ממזר שאמרו עליו בגמ' שלא יודעים ממזרותו, אבל ממזר שידוע ממנו יכול לחיות כדרך כל האדם.

סעיף ז'

היו לו בנים בגזירתו והתגייר

כתב השו"ע סימן א' סעיף ז' היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר הוא והם, הרי זה קיים מצווה זו, אבל אם היו לו בנים כשהוא עבד ונשתחרר הוא והם, לא קיים

מצווה זו עד שיוליד אחר שנשתחרר.

אך החלקת מחוקק ס"ק ט' הביא מתשובת מהרי"ל סימן קצו שסובר שאע"פ שלא התגיירו עמו, קיים פריה ורביה. ושכן משמע קצת מהגמרא ביבמות דף סב.

סעיף ח'

שלא יעמוד אדם בלא אשה

כתב השו"ע סימן א' סעיף ח' אע"פ שקיים פריה ורביה, אסור לו לעמוד בלא אשה, וצריך שישא אשה בת בנים, אם יש סיפק בידו, אפילו יש לו כמה בנים.

והמצווה שמקיים שנושא אשה אפילו שכבר קיים פריה ורביה, ע"י בכאר הגולה שציין לגמ' ביבמות דף סא: מימרא דרב נחמן שאמר, אף על פי שיש לו לאדם כמה בנים, אסור לעמוד בלא אשה. שנאמר "לא טוב היות האדם לבדו".

אך מהבית שמואל סימן א' ס"ק ב' משמע שמקיים מצוות "ולערב אל תנח את ירך".

ובטור סימן א' הביא את שתי הפסוקים, שכתב: ואף על פי שקיים פריה ורביה, אסור לו לעמוד בלא אשה. דאמר רב נחמן: אף על פי שיש לו לאדם כמה בנים אסור לו לאדם לעמוד בלא אשה, שנאמר: "לא טוב היות האדם לבדו". ואמר רבי יהושע: נשא אשה בילדותו, ישא אשה בזקנותו. היו לו בנים בילדותו, יהיו לו בזקנותו. שנאמר: "בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך".

ובהרמב"ם פרק טו מהלכות אישות הלכה טז
כתב אף על פי שקיים אדם מצוות
פריה ורביה, הרי הוא מצווה מדברי סופרים
שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח.

אם צריך למכור ס"ת לישא אשה אחרי שכבר
קיים פר"ו

כתב השו"ע סימן א' סעיף ח' ואם אין סיפק
בידו לישא אשה בת בנים אא"כ ימכור
ס"ת, אם אין לו בנים ימכור כדי שישא אשה
בת בנים, אבל אם יש לו בנים לא ימכור
אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד
בלא אשה, ויש אומרים שאפילו אם יש לו
בנים, ימכור ס"ת כדי שישא אשה בת בנים.

ושיטת השו"ע להלכה מכיון שהביא דעה
ראשונה בסתם ודעה שניה בשם יש
אומרים, משמע שפוסק להלכה שאין מוכרים
ספר תורה אחרי שקיים מצוות פריה ורביה
לקיים מצוות לערב אל תנח ידך.

אך הבית שמואל סימן א' ס"ק ב' פסק כשיטת
היש אומרים שמוכרים ספר תורה גם אם
כבר קיים מצוות פריה ורביה. שכתב ללמוד
ממצוות לערב אל תנח ידך למצוות שבת,
שכשם שמוכרים ס"ת למצוות לערב אל תנח,
כן מוכרים למצוות שבת. עי' שם.

וזו שיטת האור זרוע בהלכות בית כנסת סימן
שפו שמותר למכור ספר תורה כדי לישא

אשה אפילו אם כבר קיים מצוות פרו ורבו,
שכתב בזה"ל: ומותר למכור ס"ת כדי לישא
אשה ואפילו קיים פריה ורביה, דמידי הוא
טעמא אלא משום לא תהו בראה לשבת יצרה,
הא ההוא טעמא שייך אפילו בקיים פריה
ורביה.

אבל אין ללמוד מהמשנ"ב סימן קנג ס"ק כד
שמותר למכור ס"ת בשביל מצות לערב
אל תנח ידך ממה שהתיר למכור ס"ת בשביל
שבת באשה. כי אפשר שסובר שיש לחלק ולא
כמו הבית שמואל הנ"ל שלמד שיש לדמות.

כמה אופנים שיכול לישא אשה שאינה בת בנים

כתב הרמ"א סימן א' סעיף ח' מיהו, אם
מכיר שאינו בן בנים עוד ואינו ראוי
עוד להוליד, ישא אשה שאינה בת בנים.
וכן אם יש לו בנים הרבה, ומתיירא שאם
ישא אשה בת בנים יבאו קטנות ומריבות
בין הבנים ובין אשתו מותר לישא אשה
שאינה בת בנים, אבל אסור לישוב בלא
אשה משום חשש זו.

אם ראוי לאלמן או אלמנה להשתדל לזיווג שני
לגבי האיש כתב הרמ"א סימן א' סעיף ח'
אבל אסור לישוב בלא אשה. ולגבי
האשה כתב הרמ"א בסעיף יג כתב יש אומרים
דלא תעמוד בלא איש משום חשדא.

סעיף ט'

לישא כמה נשים

כתב השו"ע סימן א' סעיף ט' נושא אדם
כמה נשים, והוא דאפשר למיקם

בסיפוקיהו. ומ"מ נתנו חכמים עצה טובה
שלא ישא אדם יותר מד' נשים, כדי שיגיע
לכל אחת עונה בחדש. ובמקום שנהגו

שלא לישא אלא אשה אחת, אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו.
כתב הרמ"א ועיין לקמן סוף סימן ב' דאסור לישא שני נשים בשני מקומות.

סעיף י'

רחב לעניין אם הלך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל.

עוד כתב השו"ע שלא החרים אלא עד סוף האלף החמישי.

אבל כתב הרמ"א ומ"מ בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד, ואין נושאים שתי נשים, וכופין בחרמות ונדויין מי שעובר ונושא שתי נשים לגרש אחת מהן.

וי"א דבזמן הזה אין לכופ מי שעבר חרם רבינו גרשום, מאחר שכבר נשלם האלף החמישי, ואין נוהגין כן.

יש אומרים מי שהמירה אשתו, מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת, וכן נוהגין בקצת מקומות. ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושי הראשונה.

ועי' שם עוד שיש להתיר החרם ע"י מאה רבנים, ומהיכן יהיו הרבנים, ומה תפקידם, ובאיזה סוג חולי שיש באשה יש להסתמך על מאה רבנים, יעוין בהרחבה בכל זה בנושאי כלים שם.

חרם דרבינו גרשום שלא לישא שתי נשים כתב השו"ע סימן א' סעיף י' רבנו גרשום החרים על הנושא על אשתו, אבל ביבמה לא החרים, וכן בארוסה.

וכתב הרמ"א אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור.

והוא הדין בכל מקום שיש דיחוי מצווה, כגון ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה.

אמנם יש חולקים וס"ל דחרם רבינו גרשום נוהג אפילו במקום מצווה ואפילו במקום ייבום, וצריך לחלוץ.

ובמקום שאין הראשונה בת גירושין, כגון שנשתטית, או שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח ממנו גט, יש להקל להתיר לו לישא אחרת. וכל שכן אם היא ארוסה ואינה רוצה להינשא לו או לפטור ממנו.

ובשו"ע כתב ולא פשטה תקנתו של רבינו גרשום בכל הארצות.

סייג הרמ"א את דבריו ודווקא במקום שידוע שלא פשטה תקנתו, אבל מן הסתם נוהג בכל מקום. ועי' בשו"ע יורה דעה סימן

סעיף יא

גם במקומות שלא נתפשט חרם דרבינו גרשום
טוב לעשות תקנה זו
כתב השו"ע סימן א' סעיף יא טוב לעשות
תקנה בהרמות ונידויים על מי שישא
אשה על אשתו.
ונראה שמתעם זה נהגו בקהילות הספרדים
לכתוב בכתובה האיסור לישא ב' נשים
בזה"ל: "ולא ישא, ולא ישדך, ולא יקדש שום
אשה אחרת עליה, כי אם ברשות בית דין
הצדק".

סעיף יב

נשבע שלא לישא אחרת
אם נשבע שלא ישא אחרת, כתב השו"ע סימן
א' סעיף יב נשבע שלא ישא אחרת על
אשתו, ושהה עשר שנים שלא ילדה, (כמו
שכתוב בכתובות בנוסח עדות המזרח ועושים על
הכתוב בכתובה שבועה) יתבאר בסימן קיח.

סעיף יג

אשה אינה מצווה על פו"ר
כתב השו"ע סימן א' סעיף יג אשה אינה
מצווה על פריה ורביה.
כתב הרמ"א ועיין בסי' קנ"ד. ומ"מ יש
אומרים דלא תעמוד בלא איש משום
חשדא.